

การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนของบ้านสวนกล้วย
ตำบลบ้านส้อง อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี*
THE COMMUNITY BASED TOURISM MANAGEMENT
OF BANSUANKLUAI, BANSONG SUB, WIENGSA,
SURATTHANI PROVINCE

ประไพ กรายแก้ว

Prapai Khaykhaw

เสน่ห์ บุญกำเนิด

Sanai Bunkumnerd

ภมรรัตน์ สุธรรม

Pamornrat Sutaim

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

Suratthani Rajabhat University, Thailand

Email: 62052533001@sru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพบริบทการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านสวนกล้วย ตำบลบ้านส้อง อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี และ 2) ศึกษาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนของบ้านสวนกล้วย ตำบลบ้านส้อง อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร สัมภาษณ์เชิงลึก และสนทนากลุ่ม เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เป็นบุคคลที่เกี่ยวข้องโดยตรงและมีบทบาทจัดการท่องเที่ยว ผู้ให้ข้อมูลหลัก แบ่งเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ 1) คณะกรรมการชุมชน 2) ประชาชน 3) หน่วยงานภาครัฐ และ 4) ผู้ประกอบการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จำนวน 16 คน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาและสรุปภาพรวม ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพบริบทการจัดการ ได้แก่ 1.1) พื้นที่ใช้ทรัพยากรเกิดประโยชน์สูงสุดและพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติมีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น 1.2) ฐานทรัพยากร ใช้กระบวนการสิทธิชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการ บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน 1.3) การจัดการ นำกฎ ระเบียบ และข้อบังคับการใช้ฐานทรัพยากรร่วมกันในชุมชน 1.4) กระบวนการและกิจกรรม บุคลากรเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สะท้อนอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ท้องถิ่น สร้างเศรษฐกิจฐานรากให้ชุมชนเข้มแข็ง และ 1.5) องค์การชุมชน การกระจายบทบาทการทำงานในรูปแบบคณะกรรมการชุมชน และ 2) การจัดการอย่างยั่งยืน

* Received 9 June 2021; Revised 27 July 2021; Accepted 13 August 2021

ได้แก่ 2.1) ศักยภาพการท่องเที่ยว รองรับนักท่องเที่ยวและการจัดการมุ่งเน้นการรักษาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมมากกว่ามุ่งผลประโยชน์เศรษฐกิจ 2.2) กระบวนการความคิดแบบยั่งยืน รูปแบบและกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นสะพานเชื่อมระหว่างชุมชนกับนักท่องเที่ยว แลกเปลี่ยนเรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรม 2.3) เครือข่าย การมีส่วนร่วมส่งเสริม สนับสนุน และ พี่เลี้ยง จัดการท่องเที่ยวใช้กลไกการสื่อสาร แลกเปลี่ยน และประสบการณ์ และ 2.4) ผู้นำชุมชน เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง สร้างแรงบันดาลใจให้ผู้ตามบรรลุถึงสิ่งที่ปรารถนา

คำสำคัญ: การจัดการท่องเที่ยว, การท่องเที่ยวโดยชุมชน, ชุมชนบ้านสวนกล้วย

Abstract

The objectives of the research article were: 1) study the context of tourism management condition of Bansuankluai, Bansong sub, Wiengsa, Suratthani Province, and 2) study tourism management of Bansuankluai community, Bansong sub district, Wiengsa district, Surat Thani province. This study was qualitative research, information from the document, in depth interview and focus group discussion, to select a specific sample. Person who is directly involved and plays a role in the management of community tourism. Key informants such as 4 groups: 1) community committees, 2) people, 3) government agencies, and 4) entrepreneurs and stakeholders. for all 16 persons by using data analysis and overview summary. The finding indicates that 1. Management context such as 1.1) Area, use resources for maximum benefit and develop into a natural tourist attraction with unique local characteristics, 1.2) Resource base Use the community rights process to participate in the management, maintenance and sustainable use, 1.3) Management, applying rules, regulations and rules for sharing the resource base in the community, 1.4) Process and Activities Integration as a tourist attraction that reflects the identity and identity of local resources. to build a strong foundation for the community, and 1.5) Community organization There is a distribution of work roles, dividing work to do in the form of community committees. And 2. Sustainable management: 2.1) tourism potential Support tourists and management focuses on preserving resources and the environment rather than focusing on economic benefits, 2.2) Sustainable thought process Ecotourism forms and activities are bridges between communities and tourists, exchanging knowledge of lifestyles and cultures, 2.3) network, participation, promotion, support, and mentoring of

tourism management using mechanisms for communication, exchange and experience, and 2.4) community leaders are leaders of change. Inspire followers to achieve what they desire.

Keyword: Tourism Management, Community Based Tourism, Bansuankluai

บทนำ

จากการบริหารของรัฐบาลที่มีแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศแบบคู่ขนาน คือ การพัฒนาเศรษฐกิจ มหภาคและเศรษฐกิจฐานราก ซึ่งสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 และแผนบริหารราชการแผ่นดิน ในเรื่อง สร้างความสามารถในการแข่งขันที่มุ่งเน้นการพัฒนาและบริการให้สามารถแข่งขันได้อย่างยั่งยืน ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีมีรายได้เพิ่มขึ้น รวมถึงด้านการลดความเหลื่อมล้ำของสังคม และ สร้างโอกาสเข้าถึงบริการของรัฐ ซึ่งเน้นการสร้างโอกาสอาชีพ และการมีรายได้ที่มั่นคง โดยการ กระตุ้นเศรษฐกิจท้องถิ่นให้เกิดความเข้มแข็ง ด้วยการใช้ความหลากหลายทางวิถีวัฒนธรรม และอัตลักษณ์ของท้องถิ่นมาสร้างมูลค่าและคุณค่าผ่านการท่องเที่ยวโดยชุมชน (กรมการ พัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, 2561) และสอดคล้องกับนโยบายรัฐบาลด้านการท่องเที่ยว ของคณะรัฐมนตรี ใน 4 เรื่อง ได้แก่ 1) การท่องเที่ยวช่วยลดความเหลื่อมล้ำ สร้างโอกาสและ ความเสมอภาคของประเทศ 2) การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนใส่ใจสิ่งแวดล้อม 3) การท่องเที่ยวเป็น เจ้าบ้านที่ดี มีน้ำใจ และแสดงเอกลักษณ์ความเป็นไทย (THAINESS) ให้ทุกคนประทับใจ ทำให้นักท่องเที่ยวกลับมาเที่ยวซ้ำครั้งต่อไป และ 4) การท่องเที่ยวให้ความสำคัญต่อความสะอาด สะดวกปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินเป็นเรื่องที่สำคัญยิ่ง (สำนักงานเลขาธิการของ คณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ, 2561) จากนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐบาลชุดปัจจุบัน รัฐบาลไทยได้มุ่ง ส่งเสริมให้การท่องเที่ยวเป็นรายได้หลักของประเทศให้มากที่สุด และสนับสนุนการพัฒนาตลาด การท่องเที่ยวให้มีหลากหลายรูปแบบ ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ และการท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรม เป็นต้น นอกจากนี้ ประเทศไทยได้ประกาศคณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ เรื่อง แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2555-2559 เป็นนโยบายแห่งชาติฉบับแรก มีการ กำหนดวิสัยทัศน์ว่า “ประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ มีขีดความสามารถในการ แข่งขันด้านการท่องเที่ยวในระดับโลก สามารถสร้างรายได้ และกระจายรายได้ โดยคำนึงถึง ความเป็นธรรม สมดุล และยั่งยืน” (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2554) ทั้งนี้เพื่อสนับสนุน ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาและทำธุรกิจการท่องเที่ยวในพื้นที่ให้มากขึ้น

การท่องเที่ยว เป็น“เครื่องมือสำคัญ” ที่นำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจของกลุ่มประเทศที่กำลังพัฒนา เนื่องจากเมื่อพิจารณาในบริบทต่าง ๆ ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวล้วนเป็น

ประโยชน์ที่จะนำมาสู่ระบบเศรษฐกิจของประเทศที่ไม่ลงทุนสูง ประเทศไทยก็เช่นกันที่น่ากลยุทธิ์ในการสร้างรากฐานการพัฒนาเศรษฐกิจทางการท่องเที่ยว โดยสร้างการรับรู้ถึงอัตลักษณ์ของชาวไทยแก่นานาประเทศว่าเป็น “THE LAND OF SMILE” หรือ “สยามเมืองยิ้ม” ซึ่งที่ผ่านมาหน่วยงานภาครัฐนำโดยรัฐบาล ต่างให้ความสำคัญต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยวว่าเป็น “ยุทธศาสตร์หลัก” ในการพัฒนาประเทศ เห็นได้จากการที่ประเทศไทยได้รับรายได้จากการเดินทางท่องเที่ยวของทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเป็นจำนวนมหาศาลในแต่ละปีและมีแนวโน้มที่เติบโตขึ้นอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากประเทศไทยมีทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่สวยงาม และหลากหลายแตกต่างกันไปในแต่ละภูมิภาค มีการบริการที่มีคุณภาพและน่าประทับใจโดยในปี 2561 รัฐบาลโดยการนำของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา กำหนดให้เป็น “ปีท่องเที่ยววิถีไทย เก๋ไก๋อย่างยั่งยืน : THAILAND TOURISM YEAR 2018” มีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยนำอัตลักษณ์ของชุมชนอันเป็นต้นทุน และเป็นทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่มีคุณค่าที่สามารถยกระดับเศรษฐกิจและพัฒนาชุมชนได้อีกด้วย เป็นที่ทราบกันดีว่าตลอด 2-3 ปีที่ผ่านมา “การท่องเที่ยวโดยชุมชน” (COMMUNITY BASED TOURISM : CBT) เป็นการท่องเที่ยวที่มีศักยภาพก่อให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เพราะเป็นการท่องเที่ยวแบบสร้างการมีส่วนร่วมให้แก่ชุมชน สนับสนุนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และสร้างรายได้แก่เศรษฐกิจชุมชนโดยชุมชน (สินธุ์ สโรบล, 2547) ซึ่งลักษณะที่สำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ การท่องเที่ยวโดยชุมชน ของชุมชน เพื่อชุมชน ซึ่งเกิดจากความพยายามของชุมชนเองที่สร้างอัตลักษณ์ด้านการท่องเที่ยวให้กับพื้นที่ทางสังคมของชุมชนที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว มีการเรียนรู้ร่วมกันกับคนในชุมชนและผู้มาเยือน โดยคำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรมในการกำกับดูแลและรักษาทรัพยากร ต่าง ๆ ของชุมชนที่มีอยู่ให้เกิดความยั่งยืน (ประมาณ เทพสงเคราะห์, 2553) การส่งเสริมให้ชุมชนจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อประสานความร่วมมือระหว่างองค์กรและชุมชนท่องเที่ยวด้วยกันตามศักยภาพของชุมชน โดยมุ่งหวังที่จะให้การท่องเที่ยวเข้าไปมีบทบาทที่สำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจลดความเหลื่อมล้ำของชุมชน และมีการบริหารจัดการโดยชุมชนเป็นสำคัญ (สินธุ์ สโรบล, 2547)

จากการศึกษาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับสูง เนื่องจากมีแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลาย สามารถรองรับความต้องการของนักท่องเที่ยวกลุ่มต่าง ๆ ได้อย่างค่อนข้างครบถ้วน เช่น แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม ประกอบกับมีประเพณีวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่สามารถนำมาพัฒนาเป็นการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมได้ โดยมีเป้าหมายในการพัฒนา คือ มุ่งเน้นให้มีรายได้จากการท่องเที่ยวผ่านกลไก การท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อเพิ่มรายได้แก่ชุมชน และสร้างโอกาสต่อภาคธุรกิจในการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวไปยังผู้ประกอบการกลุ่มต่าง ๆ อย่างทั่วถึง (สุทธิชาติ รัชชะ, 2561) ดังเช่น ชุมชนบ้านสวนกล้วย ตำบลบ้านส้อง อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี เนื่องด้วยสภาพบริบทของบ้านสวนกล้วยมีสภาพพื้นที่ที่มีศักยภาพ

ทางด้านทรัพยากรชุมชนเป็นอย่างมาก ส่งผลให้เกิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น แหล่งวัฒนธรรม และแหล่งประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่ นอกจากนี้ มีการน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน มีปราชญ์ชุมชนหลากหลายองค์ความรู้ มีประเพณี วัฒนธรรม อันดงาม ดั้งเดิมที่ยังคงรักษาไว้ เป็นชุมชนท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ มีแหล่งเรียนรู้ด้านภูมิปัญญา จากการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวทำให้เกิดผลกระทบต่อมีการใช้ทรัพยากรสิ้นเปลือง และเกิดมลภาวะเป็นพิษต่อสิ่งแวดล้อมตลอดจนระบบจัดการ

ภายในชุมชน เช่น การกระจายงานของคณะกรรมการชุมชน กิจกรรมที่สร้างรายได้คุณค่าทรัพยากร และผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญและสนใจที่จะศึกษาสถานการณ์ปัจจุบันของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนของบ้านสวนกล้วย ตำบลบ้านส้อง อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี รวมถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการท่องเที่ยว เพื่อบูรณาการการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน และส่งเสริมรากฐานด้านเศรษฐกิจของชุมชนบ้านสวนกล้วยต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพบริบทการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านสวนกล้วย ตำบลบ้านส้อง อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี
2. เพื่อศึกษาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนของบ้านสวนกล้วย ตำบลบ้านส้อง อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้เป็นวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Methodology) การสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยในแต่ละขั้นตอนของการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. ด้านขอบเขต

1.1 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) การสัมภาษณ์เชิงลึกโดยคัดเลือกแบบเจาะจง ซึ่งเป็นตัวแทนของบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงและบทบาทหน้าที่ด้านการท่องเที่ยวชุมชนบ้านสวนกล้วยในรูปแบบต่าง ๆ จำนวนทั้งหมด 16 คน แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ๆ ละ 4 คน ได้แก่ 1) คณะกรรมการทำงานชุมชนบ้านสวนกล้วย ประกอบด้วย ประธาน เลขานุการ เกรียนุญิก และกรรมการ 2) ประชาชนในพื้นที่ชุมชนบ้านสวนกล้วยที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงและมีบทบาทในการจัดการท่องเที่ยวชุมชน 3) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวชุมชนบ้านสวนกล้วย ประกอบด้วย สำนักงานท่องเที่ยวจังหวัด เทศบาลตำบลบ้านส้อง ผู้นำชุมชน และภาคีเครือข่าย และ 4) ผู้ประกอบการท่องเที่ยวและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ ประกอบด้วย ผู้ประกอบการด้านการบริการ ด้านการท่องเที่ยว กลุ่ม/องค์กรอาชีพต่าง ๆ และผู้จำหน่ายสินค้า โดยมีเกณฑ์การคัดเลือก คือ เป็นบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับการ

ท่องเที่ยวชุมชนบ้านสวนกล้วยที่ช่วยเหลือ ส่งเสริม สนับสนุน มีความรู้ด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน และมีประสบการณ์ทำงานร่วมกับชุมชนบ้านสวนกล้วย ไม่น้อยกว่า 5 ปี

1.2 ด้านเนื้อหา ได้แก่ ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการจัดการท่องเที่ยว บริบทชุมชนบ้านสวนกล้วย และปัจจัยด้านการจัดการท่องเที่ยว

2. ด้านเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ โดยเชิงคุณภาพใช้แบบสัมภาษณ์ซึ่งให้ผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านภาษา และด้านวิจัย จำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบความถูกต้องและครอบคลุมเนื้อหา แล้วนำไปหาค่าความเที่ยงตรงโดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC ได้เท่ากับ 0.50 – 1.00 (บุญชม ศรีสะอาด, 2556) ใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าด้านข้อมูลเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือ ปรับปรุงแก้ไข และจัดทำแบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์ แบ่งเป็น 4 ตอน คือ 1) ข้อมูลพื้นฐาน 2) สภาพบริบทการจัดการท่องเที่ยว 3) ปัจจัยด้านการจัดการท่องเที่ยว และ 4) การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน

3. ด้านการเก็บข้อมูล คือ แบ่งวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลออกเป็น 4 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 ศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ระยะที่ 2 ศึกษาสภาพบริบทการจัดการท่องเที่ยว ระยะที่ 3 ศึกษาปัจจัยด้านการจัดการท่องเที่ยว และระยะที่ 4 ศึกษาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน ใช้การสนทนากลุ่ม

4. ด้านการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ข้อมูลเชิงเนื้อหา และเทคนิคการวิเคราะห์ถอดรหัสด้วยการลดทอนข้อมูลแบบตีความสร้างข้อสรุปจัดหมวดหมู่และสรุปประเด็น โดยการตรวจสอบสามเส้า เป็นการเปรียบจากมุมมองหลาย ๆ ด้านเพื่อตรวจสอบความถูกต้องข้อมูลผลการวิเคราะห์ และผลการวิจัย

ผลการวิจัย

การศึกษาสภาพบริบทการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านสวนกล้วย ตำบลบ้านส้อง อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดสุรินทร์ พบว่า การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านสวนกล้วย มี 5 ด้าน ได้แก่

1. **ด้านพื้นที่** พื้นที่มีแหล่งทรัพยากรที่หลากหลาย โดยเป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติเป็นหลัก มีแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น แหล่งวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่ รวมถึงฐานทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ และมีวิถีการผลิตที่พึ่งพาและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ชุมชนบ้านสวนกล้วยมีการท่องเที่ยว หลากหลายรูปแบบที่ได้รับความนิยม เช่น การท่องเที่ยวทางธรรมชาติ การท่องเที่ยวเชิง ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมและวิถีชีวิต การท่องเที่ยวเชิงเกษตร มีรายละเอียด ดังนี้

1.1 ประวัติศาสตร์และการตั้งถิ่นฐานของชุมชนคือ อดีตเป็นฐานของขบวนการ “คอมมิวนิสต์” ที่เคยใช้หุบเขาแห่งนี้ เป็นฐานที่มั่นทางการทหารเมื่อครั้งอดีต

“ความเปลี่ยนแปลงแห่งยุคสมัย” ที่ดำรงอยู่ร่วมกับ “สังคมวิถีกรรมแบบชาวสวน” ที่ต่างพึ่งพาอาศัยกัน อย่างผสมกลมกลืน

1.2 ความสะดวกในการเข้าถึงชุมชนและสิ่งอำนวยความสะดวกคือ ระบบสาธารณูปโภคพื้นฐาน เช่น น้ำประปา ไฟฟ้า สัญญาณโทรศัพท์ WIFI รวมถึงแหล่งการบริการความสะดวก ได้แก่ ที่พักแรม โฮมสเตย์ ร้านอาหาร บริการนำเที่ยว และสินค้าที่ระลึก

1.3 รูปแบบการท่องเที่ยวและกิจกรรมคือ การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน จุดเด่น คือ ทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ และเชิงอนุรักษ์ ประกอบกับความสวยงามของวิวทิวทัศน์ที่มีเอกลักษณ์ และวิถีชีวิตที่มีเสน่ห์จึงเป็นจุดที่ดึงดูด

1.4 การรักษาสภาพและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวคือ ชุมชนเห็นถึงความสำคัญของการจัดการท่องเที่ยวที่มีอยู่ นำไปสู่การอนุรักษ์และพัฒนาให้อยู่ในสภาพที่เหมาะสม ไม่สูญหาย และ มีการจัดการและทรัพยากรอย่างระมัดระวัง โดยคำนึงถึงอนุชนคนรุ่นต่อไป

1.5 การใช้ประโยชน์พื้นที่คือ ใช้ทรัพยากรที่มีให้เกิดประโยชน์สูงสุดและเกื้อกูลกัน

2. ด้านฐานทรัพยากรธรรมชาติ มีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติสู่การเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวในชุมชน ใช้เสน่ห์จากวิถีชีวิต วัฒนธรรม ภูมิปัญญาพื้นบ้านและความคิดสร้างสรรค์แปลงเป็นรายได้ ทั้งนี้จากการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติร่วมกัน จึงจำเป็นต้องสร้างกฎ ระเบียบ และข้อบังคับในการใช้ฐานทรัพยากรร่วมกันในชุมชน เพื่อรักษาความสมดุลของทรัพยากรธรรมชาติ มีรายละเอียด ดังนี้

2.1 ทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญคือ ป่าไม้ พันธุ์พืช สัตว์ป่า แหล่งน้ำ แหล่งประวัติศาสตร์ โดยการสร้างแรงจูงใจและปลูกจิตสำนึกของประชาชนในพื้นที่ให้ตระหนักถึงคุณค่า ความสำคัญของพื้นที่

2.2 ความเปลี่ยนแปลงและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติคือ การนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้สนองความต้องการในการดำรงชีวิตมากยิ่งขึ้น ทั้งทางด้านปริมาณ และคุณภาพ เกินความจำเป็นทำให้ระบบนิเวศเสียสมดุล และไม่สามารถเอื้อประโยชน์ได้เช่นเดิม

2.3 บทบาทชุมชนบนฐานทรัพยากรธรรมชาติคือ การนำสิทธิชุมชนมาใช้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน ภายในพื้นที่ชุมชนโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วม

2.4 การจัดการทรัพยากรธรรมชาติสู่เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์คือ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติสู่การเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวในชุมชน ใช้เสน่ห์จากวิถีชีวิต วัฒนธรรม ภูมิปัญญาพื้นบ้านและความคิดสร้างสรรค์แปลงเป็นรายได้ เกิดการปรับปรุงเชิงระบบเพื่อการเป็นเจ้าบ้านที่ดี

2.5 กฎ ระเบียบ และข้อบังคับในการใช้ฐานทรัพยากรร่วมกันในชุมชนคือ การกำหนดกฎ กติการ่วมกันในชุมชนเพื่อเป็นแนวปฏิบัติในการจัดการท่องเที่ยว และแนวปฏิบัติสำหรับนักท่องเที่ยว

3. ด้านการจัดการ การจัดการด้านการบริการและสาธารณูปโภคแก่นักท่องเที่ยว ชุมชนควรคำนึงขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว โดยสามารถพิจารณาจาก สิ่งอำนวยความสะดวกในพื้นที่ เช่น ที่พัก ที่จอดรถ รถสาธารณะ กิจกรรมที่รองรับนักท่องเที่ยว มีรายละเอียด ดังนี้

3.1 การจัดการด้านการบริการและสาธารณูปโภคแก่นักท่องเที่ยวคือ ศักยภาพด้านการเข้าถึงชุมชนการจัดการด้านการบริการและสาธารณูปโภคแก่นักท่องเที่ยว ส่งผลต่อการสร้างความมั่นใจในการบริการท่องเที่ยวที่ดี

3.2 การจัดการด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวคือ การออกแบบกิจกรรมควรตั้งอยู่บนพื้นฐานความสนใจเฉพาะด้านของนักท่องเที่ยวที่มีต่อธรรมชาติ วิถีชีวิตท้องถิ่นและการอนุรักษ์ เพื่อรักษาคุณค่าความสำคัญในความเป็นธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่นไว้ให้ได้

3.3 การจัดการด้านการให้ความรู้และการสร้างจิตสำนึกนักท่องเที่ยวคือ การใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน โดยไม่สร้างผลกระทบด้านลบต่อสภาพแวดล้อม

3.4 การจัดการด้านการมีส่วนร่วมคือ สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวด้วยการมีส่วนร่วมแบบร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผิดชอบ ร่วมประเมินผล และร่วมรับผลประโยชน์ภายในชุมชน

3.5 การจัดการด้านรายได้จากการท่องเที่ยวคือ มีการจัดตั้งคณะกรรมการจัดการท่องเที่ยว เพื่อการจัดการท่องเที่ยวอย่างครอบคลุมทุกด้านและการกระจายผลประโยชน์ที่เป็นธรรม

4. ด้านกระบวนการและกิจกรรม กระบวนการในการจัดการชุมชนมีคณะทำงานด้านการบริหารจัดการทรัพยากร รูปแบบของกิจกรรมเน้นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยปรับให้เหมาะสมกับรูปแบบการท่องเที่ยว และสภาพภูมิทัศน์ในพื้นที่ไม่ให้ถูกทำลายโดยนักท่องเที่ยว มีรายละเอียด ดังนี้

4.1 การบริหารจัดการการท่องเที่ยวชุมชนคือ กระบวนการด้านสังคมมีความสำคัญต่อการดำเนินการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว โดยมีความสัมพันธ์แบบเครือข่าย มีผู้นำและผู้ตามที่ดี ในการทำงานร่วมกันคิด และร่วมกันทำ ร่วมศึกษาปัญหา ตลอดจนหาทางออกของปัญหาร่วมกัน

4.2 การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนคือ สร้างศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนบนฐานวัฒนธรรม โดยมุ่งพัฒนาเอกลักษณ์ วัฒนธรรมชุมชนให้เป็นจุดเด่น รูปแบบของกิจกรรมเน้นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ

4.3 การตลาดและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวคือ ยกกระตือรือร้นความสามารถและกลไกทางการตลาด เนื่องจากการตลาดเป็นเครื่องมือในการติดต่อประชาสัมพันธ์เป็นสื่อกลาง

5. ด้านองค์กรชุมชน กรรมการไม่ได้ปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ มีส่วนน้อยที่เสียสละเวลาทำงานเพื่อส่วนรวม ทำให้เกิดปัญหาตามมาส่งผลให้ทำงานไม่ทัน ตามแผนที่ประชุมไว้ จึงต้องมีการพูดคุยกำหนดแนวทางในการเตรียมความพร้อมชุมชนในการมีส่วนร่วมที่ร่วมกัน มีรายละเอียด ดังนี้

5.1 ผู้นำชุมชนคือ ผู้นำมีการกระจายบทบาทการทำงานแบ่งงานกันทำในรูปแบบคณะกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทำหน้าที่ขับเคลื่อนกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน

5.2 การมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนคือ มีการระดมเงินทุนจากสมาชิก และมีการบริหารงานภายใต้คณะกรรมการบริหารของกลุ่มการท่องเที่ยวของชุมชน รวมถึงการจัดสรรเงินรายได้จากการท่องเที่ยวเพื่อสาธารณะประโยชน์ของชุมชน

5.3 การสนับสนุนจากภาคีเครือข่ายคือ มีการประชุมร่วมกับเครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชนอื่น ๆ ในจังหวัด เพื่อร่วมหาแนวทางและแผนการดำเนินงานที่จะลดการแข่งขันระหว่างชุมชนและเน้นสร้างการเติบโตร่วมกันอย่างยั่งยืน ภายใต้ความถนัดและจุดเด่นของแต่ละชุมชน

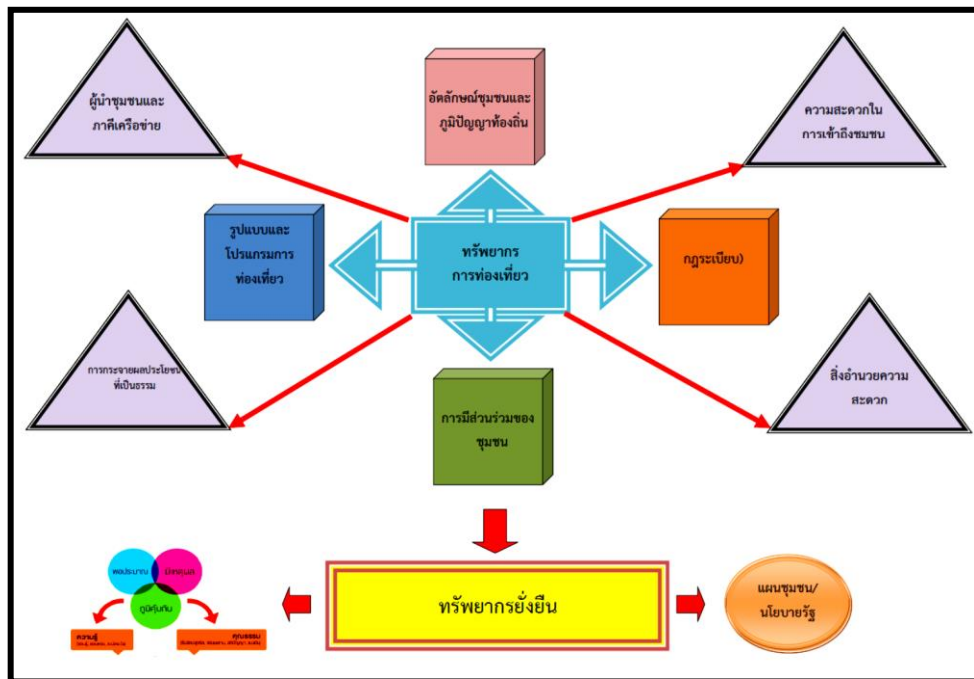
5.4 ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนคือ เป็นการสร้างและพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ เป็นการจัดให้มีการศึกษาที่เกื้อหนุนให้บุคคลในชุมชนสามารถเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องและตลอดชีวิต สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ที่ว่า “องค์กรชุมชนมีความเข้มแข็งพอที่จะจัดการกับผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นได้ และพร้อมจะหยุดเมื่อเกินความสามารถในการจัดการ ซึ่งสิ่งเหล่านี้หากมองในแง่ความพร้อมของชุมชนและประสิทธิภาพในการบริหารจัดการท่องเที่ยวในมิติของชุมชนแล้ว การท่องเที่ยวโดยชุมชนจะเป็นไปได้ด้วยดีนั้น ยังต้องพิจารณาจากมิตินอกชุมชนที่เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ได้แก่ การตลาด นโยบายรัฐที่เข้ามาสนับสนุน การสนับสนุนของภาคีเครือข่าย และพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว” (ผู้นำชุมชน, 2564)

“ควรมีการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวชุมชนอย่างเป็นธรรมและสร้างโอกาสมีรายได้เสริม รวมทั้งพัฒนาการตลาดและประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างรายได้ทางการท่องเที่ยวให้เกิดขึ้นกับชุมชนอย่างยั่งยืน” (คณะกรรมการทำงานด้านการท่องเที่ยวชุมชนบ้านสวนกล้วย, 2564)

และ“การให้ความรู้ ความเข้าใจแก่ประชาชนทั่วไปเกี่ยวกับความสำคัญของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรม เนื่องจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นเครื่องมือในการปรับเปลี่ยนวิถีการยังชีพของคนท้องถิ่น ซึ่งมีผลกระทบเสียหายต่อธรรมชาติ อาจส่งผลต่อพืชและสัตว์บางชนิด อาจสูญพันธุ์ได้ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงช่วยให้เกิดทางเลือกในการทำมาหากินที่ไม่ก่อผลกระทบ ขณะเดียวกันก็ยังสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้เหมือนเดิมหรือดีกว่าเดิม” (ภาคี

เครือข่าย, 2564) และได้ สรุปปัจจัยด้านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านสวนกล้วย ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านสวนกล้วย

จากภาพที่ 1 สรุปได้ว่าเพื่อให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว “ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมรับผลประโยชน์” ทำให้เกิดทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในรูปแบบที่จะเกิดประโยชน์กับชุมชนท้องถิ่นสูงสุด เพื่อให้ทุกฝ่ายได้ร่วมกันขับเคลื่อนแผนยุทธศาสตร์ และสร้างความประทับใจให้นักท่องเที่ยวได้กลับมาเยือนที่บ้านสวนกล้วยอีกครั้ง

การศึกษาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนของบ้านสวนกล้วย ตำบลบ้านส้อง อำเภอยางตลาด จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า ชุมชนเป็นผู้กำหนดกระบวนการทิศทางการและรูปแบบการท่องเที่ยวของตนเอง โดยให้ทุกคนมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของทรัพยากรท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับประวัติศาสตร์ชุมชน บริบทวิถีวัฒนธรรมประเพณี และการดำเนินชีวิต มี 4 ด้าน ได้แก่

1. ด้านศักยภาพการท่องเที่ยว ทรัพยากรทางธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ความหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยว มีการให้บริการนักท่องเที่ยวโดยคำนึงถึงศักยภาพในการรองรับของนักท่องเที่ยว มีการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวโดยมีคหุเทศก์ท้องถิ่น การนำเสนอเสน่ห์ของชุมชน การจัดการมุ่งเน้นการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มากกว่าการ

มุ่งผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ และสิ่งสำคัญที่ทำให้การดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวยั่งยืนได้คือ ความเป็นตัวตนของตนเอง ได้แก่ อัตลักษณ์ ภูมิปัญญา ทรัพยากร ศิลปะ วัฒนธรรม และประเพณี ตลอดจนถึงคงเส้นคงวามมีมิตรไมตรี และควรมีแนวทางการพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยว 5 มิติการพัฒนา ประกอบด้วย 1) พัฒนาบุคลากร พัฒนาบริหาร และจัดทำแผนธุรกิจชุมชน 2) ส่งเสริมการตลาด ประชาสัมพันธ์เปิดตัวชุมชนและจัดแสดงกิจกรรมจำหน่ายสินค้าชุมชน 3) พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชน พัฒนา ส่งเสริม ทรัพยากร ประเพณี วัฒนธรรมของชุมชน 4) พัฒนาสินค้าและบริการ พัฒนาสินค้า/ออกแบบตราสัญลักษณ์/สโลแกนชุมชน และ 5) เชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวชุมชน ออกแบบเชื่อมโยงเส้นทางด้านการท่องเที่ยว หมู่บ้านเป้าหมาย และแหล่งท่องเที่ยวเมืองรองและเมืองหลัก จากการสนทนากลุ่มสรุปได้ว่า

“ด้านศักยภาพด้านการท่องเที่ยวต้องมียุทธศาสตร์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ รูปแบบการท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยว และการให้บริการนักท่องเที่ยว ตลอดจนการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในชุมชน ในภาพของการท่องเที่ยวทุกคนต้องมองเห็นเป็นภาพเดียวกัน ทุกคนมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของทรัพยากรท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับประวัติศาสตร์ชุมชน บริบทวิถีวัฒนธรรมประเพณี และการดำเนินชีวิต และต้องพัฒนาด้านภาษา ด้านการเป็นผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ และการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการทำงานด้านการท่องเที่ยว เช่น การประชาสัมพันธ์ด้วยสื่อออนไลน์ เว็บไซต์แนะนำของหมู่บ้าน ผลิตภัณฑ์ชุมชน แหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้สมาชิกในชุมชนมีการพัฒนาตนเองให้ทันต่อเปลี่ยนแปลง” (สนทนากลุ่ม, 2564)

2. ด้านกระบวนการคิดแบบยั่งยืน กระบวนการคิดแบบยั่งยืน เป็นจุดเริ่มต้นในกระบวนการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน กลุ่มการท่องเที่ยวชุมชนบ้านสวนกล้วยมีแนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรของชุมชน โดยชุมชนและเพื่อชุมชนโดยแท้ การนำรูปแบบและกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นสะพานเชื่อมระหว่างชุมชนกับนักท่องเที่ยวในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิถีชีวิตเข้าใจความต่างทางวัฒนธรรม สร้างความภาคภูมิใจของคนในท้องถิ่น โดยไม่ได้ให้ความสำคัญกับรายได้ หรือผลตอบแทนเป็นสำคัญ เพื่อป้องกันผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อมหรือวัฒนธรรมท้องถิ่น ดังนั้น ผลประโยชน์ต่าง ๆ ที่ได้รับจะกลับเข้าสู่ ชุมชนโดยตรงเพื่อพัฒนา ดูแลชุมชน และคืนกลับให้ชุมชน โดยผลประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับแบ่งเป็น 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านเศรษฐกิจ 2) ด้านสังคม และ 3) ด้านวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม จากการสนทนากลุ่มสรุปได้ว่า

“ด้านกระบวนการคิดแบบยั่งยืน การจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเป็นการพัฒนาที่ต้องคำนึงถึงความเป็นองค์รวมของทุก ๆ ด้านอย่างสมดุลบนพื้นฐานของทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมด้วยการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนด้วยความเอื้ออาทร เคารพซึ่งกันและกัน เพื่อสามารถในการพึ่งตนเองและคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างเท่าเทียมกัน และควรจัดทำแผนการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืนของชุมชน เพื่อค้นหาทิศทางการทำงานให้

ชัดเจน และการวางกรอบ ตั้งกฎ ระเบียบ โครงการต่าง ๆ ให้สอดคล้องกันการทำงานของชุมชน เพราะแผนการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนจะเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวชุมชนที่จะใช้พัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้ยั่งยืน” (สนทนากลุ่ม, 2564)

3. ด้านเครือข่ายการท่องเที่ยว การดำเนินการในการสร้างทุนทรัพยากรบุคคลโดยการสร้างเครือข่าย ในการเข้ามามีส่วนร่วมส่งเสริม สนับสนุน และพิทักษ์ ในการวางแผนด้านการจัดการท่องเที่ยว ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน อาสาสมัครชุมชน องค์กรชุมชน เทศบาลตำบล บ้านส้อง และเครือข่ายองค์กรชุมชน โดยอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้องทำงานร่วมกันในรูปแบบเครือข่าย โดยใช้กลไกของการสื่อสาร แลกเปลี่ยนข้อมูล และประสบการณ์ เพื่อให้มีพลังต่อรองกับอำนาจต่าง ๆ ได้ เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน จากการสนทนากลุ่มสรุปได้ว่า

“ด้านเครือข่ายการท่องเที่ยว การใช้กระบวนการเครือข่ายเข้ามาในการจัดการท่องเที่ยวชุมชน โดยมีการทำงานที่เชื่อมโยงกัน แลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ร่วมกัน และเอื้อผลประโยชน์ต่อกันทั้งในทางตรงและทางอ้อม เพื่อวัตถุประสงค์ด้านการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวร่วมกัน มีการระดมความคิดเห็นร่วมกันในเรื่องศักยภาพของคนในชุมชน ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว ศักยภาพของทรัพยากรในชุมชน เพื่อจะนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน เห็นได้ว่า การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเป็นกลไกที่สำคัญในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืน โดยกระบวนการเครือข่ายสร้างความเชื่อมโยงระหว่างชุมชนเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนครอบคลุมทุกด้านทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม” (สนทนากลุ่ม, 2564)

4. ด้านผู้นำชุมชน ผู้นำชุมชนมีการจัดการด้านการท่องเที่ยวที่เข้มแข็ง สามารถสร้างความเข้าใจให้กับลูกบ้าน สมาชิกและคนในชุมชน และมีขีดความสามารถในการประสานขอความสนับสนุนจากหน่วยต่าง ๆ ภายนอกได้ ผู้นำชุมชนเป็นหลักสำคัญที่สร้างแนวคิดให้เกิดการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน และมีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง สร้างแรงบันดาลใจ โดยผ่านการทำงานร่วมกันที่ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา ช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนจนนำไปสู่ความยั่งยืน จากการสนทนากลุ่มสรุปได้ว่า

“ด้านผู้นำชุมชน ผู้นำชุมชนต้องมีความสามัคคี มีวิสัยทัศน์ที่ดี มีจุดยืนของตนเอง และต้องกระตุ้นให้คนในชุมชนออกมามีส่วนร่วมในการทำงานในชุมชน โดยผู้นำต้องมีศาสตร์และศิลป์ในการพูด กับคนในชุมชน และสิ่งที่สำคัญที่สุดทุกคนในชุมชนต้องมองประโยชน์ของชุมชนเป็นหลัก” (สนทนากลุ่ม, 2564)

อภิปรายผล

การศึกษาสภาพบริบทการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านสวนกล้วย ตำบลบ้านส้อง อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร สภาบริบทของชุมชนบ้านสวนกล้วยเป็นหมู่บ้านที่มีการน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน มีปราชญ์ชุมชนหลากหลายองค์ความรู้ มีประเพณี วัฒนธรรม อันดีงาม ดั้งเดิมที่ยังคงรักษาไว้ เป็นชุมชนท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ มีแหล่งเรียนรู้ด้านภูมิปัญญา อุทยานแห่งชาติไทรร่มเย็น ทรัพยากรธรรมชาติ น้ำตก ป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ แบ่งออกเป็น 5 ด้าน ได้แก่ ด้านพื้นที่ ด้านฐานทรัพยากรธรรมชาติ ด้านการจัดการ ด้านกระบวนการและกิจกรรม และด้านองค์กรชุมชน โดยรวมด้านพื้นที่มีความเหมาะสมที่จะสนับสนุนเป็นแหล่งท่องเที่ยวของตำบลบ้านส้อง ประกอบกับมีสิ่งอำนวยความสะดวกไว้ให้บริการกับนักท่องเที่ยวในบางพื้นที่อย่างครบครัน มีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติสู่การเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวในชุมชน ใช้เสน่ห์จากวิถีชีวิต วัฒนธรรม ภูมิปัญญาพื้นบ้านและความคิดสร้างสรรค์แปลงเป็นรายได้ เกิดการปรับปรุงเชิงระบบเพื่อการเป็นเจ้าบ้านที่ดี และเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยว ทั้งนี้จากการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติร่วมกัน จึงจำเป็นต้องสร้างกฎ ระเบียบ และข้อบังคับในการใช้ฐานทรัพยากรร่วมกันในชุมชน เพื่อรักษาความสมดุลของทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน รวมถึงการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรอย่างคุ้มค่า สิ่งอำนวยความสะดวกในพื้นที่ เช่น ที่พัก ที่จอดรถ รถสาธารณะ กิจกรรมที่รองรับนักท่องเที่ยว เป็นต้น สิ่งเหล่านี้แสดงถึงศักยภาพของคนในชุมชนต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวเน้นอัตลักษณ์ของชุมชน เป็นการสร้างโอกาสให้ชุมชนรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ เพิ่มรายได้ รวมทั้งทำให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสการใช้ชีวิตและทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันกับชาวบ้าน ดังที่ วรรณวิมล ภู่นาค ได้ศึกษาเรื่องศักยภาพชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน กรณีศึกษาตลาดน้ำอัมพวา กล่าวว่า ศักยภาพชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการเรียนรู้ด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ด้านการเมือง ไม่สามารถดำเนินการจัดการอย่างเป็นระบบและแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบอย่างชัดเจนได้ ด้านเศรษฐกิจชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และด้านสังคมและวัฒนธรรม มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชนท้องถิ่นและนักท่องเที่ยวเพื่อตระหนักและเห็นคุณค่าและความสำคัญของวิถีชีวิต ประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น (วรรณวิมล ภู่นาค, 2558) นอกจากนี้การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ พบว่า ชุมชนขาดการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการได้รับประโยชน์ พบว่า ชุมชนมีการรวมตัวเพื่อประกอบธุรกิจร่วมกัน และส่วนใหญ่ชุมชนจะมีรายได้เสริมจากการท่องเที่ยวผลกระทบเชิงบวกด้านสิ่งแวดล้อม เป็นการสร้างความตระหนักถึงคุณค่าของสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน ผลกระทบเชิงบวกด้านสังคม ส่งผลให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น มีสาธารณูปโภคและสิ่งอำนวยความสะดวกมากขึ้น ผลกระทบเชิงบวกด้านเศรษฐกิจ พบว่า ชุมชนมีการประกอบอาชีพที่หลากหลายและ

เศรษฐกิจชุมชนดีขึ้น ผลกระทบเชิงลบด้านสิ่งแวดล้อม พบว่า ก่อให้เกิดปัญหาน้ำเสีย ทรัพยากรธรรมชาติน้อยลง และผลกระทบเชิงลบด้านสังคม พบว่า เกิดการอพยพถิ่นของชุมชน และเกิดปัญหาการขัดผลประโยชน์ของคนในชุมชน

การศึกษาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนของชุมชนบ้านสวนกล้วย ตำบลบ้านส้อง อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ชุมชนเป็นผู้กำหนดกระบวนการทิศทาง และรูปแบบการท่องเที่ยวของตนเอง ทุกคนมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของทรัพยากรท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับประวัติศาสตร์ชุมชน บริบทวิถีวัฒนธรรมประเพณี ประกอบด้วย 1) ด้านศักยภาพด้านการท่องเที่ยว มีการให้บริการนักท่องเที่ยวโดยคำนึงถึงศักยภาพในการรองรับของนักท่องเที่ยว มีการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวโดยมีคหบดีท้องถิ่น การนำเสนอเสน่ห์ของชุมชน การจัดการมุ่งเน้นการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 2) ด้านกระบวนการคิดแบบยั่งยืน มีแนวคิดการบริหารจัดการทรัพยากรของชุมชน โดยชุมชนและเพื่อชุมชน โดยแท้ การนำรูปแบบและกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นสะพานเชื่อมระหว่างชุมชนกับนักท่องเที่ยวในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิถีชีวิตเข้าใจความต่างทางวัฒนธรรม 3) ด้านเครือข่ายการท่องเที่ยว การสร้างทุนทรัพยากรบุคคลโดยการสร้างเครือข่าย ในการเข้ามามีส่วนร่วมส่งเสริม สนับสนุน และพี่เลี้ยง โดยอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้องทำงานร่วมกันในรูปแบบเครือข่าย โดยใช้กลไกของการสื่อสาร แลกเปลี่ยนข้อมูล และประสบการณ์ เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน และ 4) ด้านผู้นำชุมชน มีการจัดการด้านการท่องเที่ยวที่เข้มแข็งสามารถสร้างความเข้าใจให้กับลูกบ้าน สมาชิกและคนในชุมชน และมีขีดความสามารถประสานขอความสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ ภายนอกได้ และมีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงสร้างแรงบันดาลใจให้บรรลุถึงสิ่งที่ตนเองปรารถนาได้ ดังเช่นรัชฎาภรณ์ ทองแป้น ได้ศึกษาเรื่องรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวชุมชนต้นแบบ จังหวัดลำปาง ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยความสำเร็จในการบริหารจัดการชุมชนท่องเที่ยวต้นแบบ จังหวัดลำปาง ประกอบด้วย (1) ชุมชนมีอัตลักษณ์ (2) มีกฎระเบียบ (3) การมีส่วนร่วมของชุมชน (4) ชุมชนมีขนาดเล็ก บริหารจัดการง่าย (5) ชุมชนมีความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว (6) มีการกระจายผลประโยชน์ในชุมชนอย่างเป็นธรรม (7) การเข้าถึงชุมชนอย่างสะดวกสบาย (8) ชุมชนมีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่หลากหลายและอุดมสมบูรณ์ (9) ผู้นำชุมชนมีความเข้มแข็ง (10) มีภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม (11) ชุมชนมีภูมิปัญญาท้องถิ่นให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษาเรียนรู้ (12) ชุมชนมีการกำหนดรูปแบบกิจกรรมและโปรแกรมการท่องเที่ยวให้เลือกตามความสนใจ และ (13) ชุมชนมีสิ่งอำนวยความสะดวกไว้รองรับอย่างเพียงพอ จากการศึกษา รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวชุมชนต้นแบบ ได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วมระหว่างภาครัฐและชุมชน ด้านการสนับสนุนและส่งเสริมจากหน่วยงานต่าง ๆ ด้านศักยภาพการท่องเที่ยวของชุมชน ด้านการมีส่วนร่วมกันอนุรักษ์อัตลักษณ์ชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่น และด้านการประเมินผลการดำเนินงานอาศัยการมีส่วนร่วมทุกฝ่าย (รัชฎาภรณ์ ทองแป้น, 2562)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การศึกษาสภาพบริบทการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านสวนกล้วย ตำบลบ้านส้อง อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นหมู่บ้านที่มีการน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปรับใช้ มีประเพณี วัฒนธรรมอันดีงาม มีแหล่งเรียนรู้ด้านภูมิปัญญา มีทรัพยากรธรรมชาติป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ และมีการจัดตั้งคณะกรรมการของชุมชนเพื่อนำไปสู่การจัดทำด้านการท่องเที่ยวอย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้แก่ .1) ด้านพื้นที่ ใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุดและพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น 2) ด้านฐานทรัพยากร ใช้กระบวนการสิทธิชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการบำรุงรักษา และใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน 3) ด้านการจัดการ นำกฎ ระเบียบ และข้อบังคับการใช้ฐานทรัพยากรร่วมกันในชุมชน 4) ด้านกระบวนการและกิจกรรม บูรณาการเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สะท้อนอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ของทรัพยากรของท้องถิ่น สร้างเศรษฐกิจฐานรากให้ชุมชนเข้มแข็ง และ 5) ด้านองค์กรชุมชน มีการกระจายบทบาทการทำงานแบ่งงานกันทำในรูปแบบคณะกรรมการชุมชน การศึกษาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนของชุมชนบ้านสวนกล้วย ตำบลบ้านส้อง อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ชุมชนเป็นผู้กำหนดกระบวนการทิศทาง และรูปแบบการท่องเที่ยวของตนเอง ชาวบ้านทุกคนมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของทรัพยากรท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับประวัติศาสตร์ชุมชน บริบทวิถีวัฒนธรรมประเพณี และการดำเนินชีวิตของประชาชน ได้แก่ 1) ด้านศักยภาพการท่องเที่ยว 2) ด้านกระบวนการความคิดแบบยั่งยืน 3) ด้านเครือข่ายการท่องเที่ยว และ 4) ด้านผู้นำชุมชน ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้คือ ควรมีการสร้างเครือข่ายกับจังหวัดใกล้เคียง ทั้งในระดับอำเภอ ระดับจังหวัด และระดับประเทศ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ส่งเสริมสนับสนุน และช่วยเหลือกัน โดยสามารถสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวร่วมกัน ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายคือ รัฐควรสนับสนุนการนำเทคโนโลยีไปปรับใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างเหมาะสมกับชุมชน เป็นโอกาสที่ประชาชนมีช่องทางการสื่อสารข้อมูลได้รวดเร็วขึ้นในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน และข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไปคือ ควรมีการศึกษาการสื่อสารการตลาดที่ส่งผลต่อการรับรู้ของนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ชุมชนบ้านสวนกล้วย

เอกสารอ้างอิง

- กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย. (2561). คู่มือการบริหารโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี. กรุงเทพมหานคร: กองแผนงาน กรมการพัฒนาชุมชน.
- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2554). แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ. พ.ศ. 2555-2259. กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ.

- คณะกรรมการทำงานด้านการท่องเที่ยวชุมชนบ้านสวนกล้วย. (19 มีนาคม 2564). เรื่องการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนของบ้านสวนกล้วย ตำบลบ้านส้อง อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี. (ประไพ กรายแก้ว, ผู้สัมภาษณ์)
- บุญชม ศรีสะอาด. (2556). วิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัย เล่ม 1. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาการพิมพ์.
- ประมาณ เทพสงเคราะห์. (2553). ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว: วิถีชีวิต-บนเส้นทางงานวิจัยการท่องเที่ยวโดยชุมชน. สงขลา: ศูนย์หนังสือ มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- ผู้นำชุมชน. (14 มีนาคม 2564). เรื่องการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนของบ้านสวนกล้วย ตำบลบ้านส้อง อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี. (ประไพ กรายแก้ว, ผู้สัมภาษณ์)
- ภาคีเครือข่าย. (8 มีนาคม 2564). เรื่องการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนของบ้านสวนกล้วย ตำบลบ้านส้อง อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี. (ประไพ กรายแก้ว, ผู้สัมภาษณ์)
- รัชฎาภรณ์ ทองแป้น. (2562). รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวชุมชนต้นแบบ จังหวัดลำปาง. มนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ปริทัศน์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, 7(2), 46-57.
- วรรณวิมล ภู่นาค. (2558). ศักยภาพชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน กรณีศึกษา: ตลาดน้ำอัมพวา. วารสารวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 26(1), 63-74.
- สนทนากลุ่ม. (26 มีนาคม 2564). เรื่องการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนของบ้านสวนกล้วย ตำบลบ้านส้อง อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี. (ประไพ กรายแก้ว, ผู้สัมภาษณ์)
- สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). ยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ.2561-2580). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สินธุ์ สโรบล. (2547). การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน. ประชาคมวิจัย, 10(57), 15-21.
- สุทธิชาติ รัชชะ. (2561). การท่องเที่ยวจังหวัดสุราษฎร์ธานี. สุราษฎร์ธานี: สำนักงานประชาสัมพันธ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี.